

Person Centered neemt

In de hulpverlening voor verstandelijke gehandicapten worden een heleboel verschillende hulpverleningsplannen gebruikt, zoals bijvoorbeeld zorgwerkplannen (ZWP's), individuele zorgplannen (IZP's) en dagbestedingsplannen (DBP's). Veel van deze planningsmethoden hebben echter een aantal knelpunten gemeen. De planningsmethoden zijn vaak niet voldoende cliëntgericht. Ervaringen in het buitenland met Person Centered Planning wijzen erop dat deze methode de oplossing zou kunnen bieden. Deze vorm van hulpverleningsplanning is nauwelijks bekend in Nederland. De uit Amerika overgewaarde methode zou heel goed gebruikt kunnen worden in de Nederlandse hulpverlening, vindt Janneke van Panhuis (winnares van de SPH-scriptieprijs 2001), die zelf in Schotland met de methode werkt.

[**Janneke van Panhuis**, Day Centre Officer (DCO) in Bonnington Resource Centre, Edinburgh, Schotland]

Bij veel planningsmethoden wordt de cliënt weinig betrokken bij het proces, hij begrijpt vaak weinig van de planning en er wordt soms te veel gefocust op de problemen en de tekortkomingen van de cliënt in plaats van op zijn mogelijkheden. De doelen worden bepaald door de hulpverlener in plaats van de cliënt en het plan beperkt zich tot de tijd die de cliënt doorbrengt binnen de instelling. Er is een planningsmethode nodig die deze knelpunten opheft of in ieder geval vermindert.

Person Centered Planning is, simpel gezegd, een planningsmethode waarbij de persoon geheel en al centraal staat. Het is een proces van levensplanning voor mensen met een verstandelijke handicap, gebaseerd op de principes van inclusie en het sociologische model. Person Centered Planning is eigenlijk een verzamelnaam voor planningsstijlen die zijn ontwikkeld door John O'Brian en Beth Mount (U.S.A.) en Marsha Forest, Judith Snow en Jack Pearpoint (Toronto, Canada). Het heeft dus zijn oorsprong in Noord-Amerika, waarna het zich heeft verspreid over andere landen, waaronder Groot-Brittannië en de Scandinavische landen. Person Centered Planning is voortgeko-

Planning knelpunten weg

men uit ontevredenheid met andere planningsmethoden. Men wilde een planningsmethode waarbij de cliënt het heft in handen heeft in plaats van de hulpverlener, en waarbij de cliënt meer gerespecteerd en gewaardeerd wordt.

Person Centered Planning is ontwikkeld op basis van een aantal denkrichtingen en theorieën. Als eerste is het *normalisatieprincipe* te noemen. Dit houdt in dat mensen met een verstandelijke handicap recht hebben op een zo normaal mogelijk leven. John O'Brian en Connie Lyle O'Brian ontwikkelden op grond van dit principe de *five accomplishments*:

- het groeien in relaties (sociale netwerken)
- het leveren van een bijdrage (mogelijkheden en capaciteiten ontdekken en tot uiting brengen)
- het kiezen (controle over het eigen leven)

- het ondervinden van waardigheid (het hebben van sociaal gewaardeerde rollen)
- het delen van normale plaatsen (aanwezigheid in de samenleving op dezelfde tijd en op een vergelijkbare manier als mede-burgers)

De kwaliteit van het leven van een persoon met een verstandelijke handicap kan afgemeten worden aan de mate waarin deze vijf zaken aanwezig zijn in zijn leven. Deze 'five accomplishments' worden expliciet gebruikt in Person Centered Planning.

Verder heeft de methode haar wortels in het *sociologisch model*. Dit model ziet de handicap niet zozeer in het individu, maar in de omgeving die ingericht is voor niet-gehandicapten. Dus niet het individu moet behandeld worden, de omgeving moet veranderen. Tot slot is Person Centered Planning gebaseerd op het *interactiemodel* en op de

theorie van *inclusie*. Het interactiemodel ziet de mens in relatie tot zijn sociale netwerken. Inclusie is een wat onbekender begrip, dat echter steeds meer in opkomst is. Inclusie betekent volgens stichting Arduin 'dat mensen met een verstandelijke handicap net als andere burgers het recht hebben volledig opgenomen te worden in de gemeenschap en vanuit dat uitgangspunt de vraag naar ondersteuning moeten kunnen stellen om een zo normaal mogelijk leven te kunnen leiden'. Inclusie gaat er onder meer van uit dat iedereen als burger van de samenleving is geboren. Het is moreel onacceptabel dat bepaalde groepen na hun geboorte buitengesloten worden en een verarmd of beperkt leven leiden, omdat ze nu eenmaal veel hulp nodig hebben. Mensen met →

→ een verstandelijke handicap hebben recht op dezelfde kansen, keuzes en rechten als andere burgers. Fysieke aanwezigheid in de samenleving is belangrijk voor acceptatie, het vraagt tijd en inzet om mensen te integreren in netwerken van relaties. Iedereen is klaar om de samenleving in te gaan, niemand hoeft 'aangepast' te worden. Iedereen heeft ondersteuning nodig, mensen met een verstandelijke handicap hebben alleen vaak meer ondersteuning nodig dan andere burgers. De nodige ondersteuning wordt allereerst van sociale netwerken verwacht. Iedereen kan communiceren, ook als men niet kan praten. Iedereen kan een waardevolle bijdrage leveren aan de maatschappij. Inclusie gelooft dat het juist onze kracht is dat we allemaal zo verschillend zijn. We kunnen allemaal dingen leren en persoonlijk groeien door elkaar te helpen en elkaar te leren kennen.

Uitgangspunten

Person Centered Planning heeft een aantal uitgangspunten:

– *Het individu staat centraal en bepaalt.* Dit betekent bijvoorbeeld dat de cliënt uitmaakt wie de planningsbijeenvoer bij mag wonen en waar deze gehouden wordt.

Het proces moet aangepast worden aan het niveau van de cliënt. In plaats van geschreven notulen zijn er tekeningen, zodat de cliënt het begrijpt. Het individu geeft de meeste informatie over wie hij is, wat hij wil, wat voor hulp hij nodig heeft et cetera. Hij is ook degene die de eindbeslissingen neemt in het proces. Als de cliënt bepaalde keuzes niet kan maken of er niet over kan communiceren, dan wordt dit gedaan door de persoon die de cliënt het beste kent. Deze moet dan zo veel mogelijk in de geest van het individu handelen.

– *De procesbewaker en notulist zijn onafhankelijk en onbevooroordeeld.* Zij hebben geen eigen belangen en worden niet gehinderd door instellings- of professionele grenzen. Ze hebben alleen het belang van het individu op het oog en zorgen ervoor dat het individu het meeste bepaalt tijdens het proces. De notulist tekent alle notulen op een groot vel papier.

– *Het sociale netwerk heeft een grote rol.* De aanwezigen bij het planningsproces zijn allemaal leden van het sociale netwerk van het individu. Zij mogen meebeslissen over de toekomst van de cliënt, niet omdat ze daar diploma's voor hebben, maar omdat ze het beste weten wie de cliënt is en wat hij wil. Zij worden niet gehinderd door

Advertentie

THEOLOGISCHE FACULTEIT TILBURG

- Duur: één jaar in voltijd;
twee jaar in deeltijd
- Toelating: na bachelor Theologie
of bachelor Religie en Cultuur
- Met of zonder lerarenopleiding

Meer weten? Vraag de informatiebrochure
aan en/of kom naar de voorlichtingsdag
op zaterdag 3 mei

Geloof jij in bezielde zorg?

Maak kennis met de masteropleiding Zorg, Ethiek en Beleid van
de Theologische Faculteit Tilburg

Informatie: telefoon (013) 466 25 80, e-mail info.tft@uvt.nl, internet www.uvt.nl/theologie

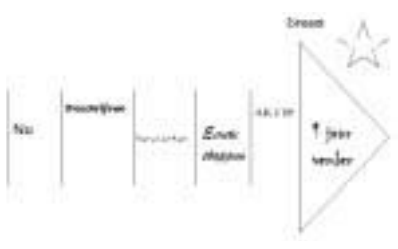
de belangen van een instelling of professie. Ook in het uitvoeren van de planning wordt het sociale netwerk actief betrokken. Zij kunnen veel ondersteuning bieden aan de cliënt. Als een cliënt geen sociaal netwerk heeft, moet hier natuurlijk eerst aan worden gewerkt.

- De hulpverlener heeft slechts een adviserende rol. Person Centered Planning vraagt van de hulpverlener om een groot gedeelte van zijn macht over te dragen aan het individu. De hulpverlener neemt de eindbeslissingen niet, maar gebruikt slecht zijn expertise om de cliënt te adviseren.
- Het proces is net zo belangrijk als het product. Het is belangrijk wie er meegewerkt heeft aan het plan, wie er zeggenschap had en hoe de beslissingen tot stand gekomen zijn.
- De planning helpt het individu zijn gewenste toekomst te beschrijven en helpt de aanwezigen om de cliënt en zijn situatie beter te leren kennen. De belangrijkste vragen tijdens het proces zijn: Wie ben jij? Wat zijn wij in jouw leven? Wat kunnen we samen doen om een beter leven voor jou te bereiken? De cliënt beschrijft zijn gewenste toekomst en samen wordt er gekeken naar de acties die nodig zijn om naar deze gewenste toekomst toe te werken.
- De planning probeert de aanwezigen te motiveren tot gezamenlijke actie. Als alle aanwezigen van het individu houden en zijn belang vooropstellen, dan is er een machtig

bolwerk ontstaan dat met elkaar het individu kan helpen. Doordat de wensen van het individu en de huidige situatie naast elkaar worden gelegd, is er duidelijk wat er moet veranderen. Het is aan de aanwezigen om met creatieve oplossingen te komen die deze verandering bewerkstelligen. Er moet gedacht worden buiten de grenzen van de bestaande hulpverleningssystemen.

Planningsstijlen

De meest gebruikte planningsstijlen die onder Person Centered Planning vallen, zijn PATH, MAP en Personal Futures Planning. Deze methoden hebben allemaal dezelfde basis, maar worden op verschillende manieren uitgewerkt. Het hangt van de situatie en de cliënt af welke methode het beste gebruikt kan worden. Natuurlijk kan elke methode ook weer aangepast worden. De methoden staan beschreven in het boek *People plans and possibilities* van H.J. Sanderson e.a. De PATH-methode bijvoorbeeld is gebaseerd op een planningsvorm die in projectmanagement veel wordt gebruikt. Er wordt allereerst een gewenst eindresultaat beschreven (de droom), daarna wordt gekeken naar de huidige situatie, en de weg hiertussen wordt in stapjes uitgewerkt. PATH is vooral gericht op veranderingprocessen en is dus bruikbaar voor cliënten die niet blij zijn met hun huidige leven. PATH ziet er zo uit:

PATH is meestal verdeeld in acht stappen:

- Stap 1: De droom**
De procesleider vraagt aan het individu om zijn droom voor de toekomst te vertellen. Hij stelt geen grenzen hieraan, de cliënt moet zijn fantasie de vrije loop laten; zowel haalbare als niet-haalbare dromen worden opgetekend rond de ster in het schema.
- Stap 2: Een jaar verder**
De cliënt en aanwezigen stellen zich voor dat er een jaar voorbij is. Wat zou er in die tijd bereikt kunnen zijn? Dit wordt opgetekend, en hiermee wordt de droom in haalbare doelen omgezet.
- Stap 3: Nu**
De huidige situatie wordt opgetekend, zowel de goede als de slechte aspecten.

→ Stap 4: Inschrijven

De aanwezigen wordt gevraagd om hun naam op het plan te zetten. Dit inschrijven is een soort belofte aan het individu om hem te helpen zijn droom te bereiken.

Stap 5: Versterken

Er wordt besproken hoe het team rond het individu moet veranderen en wat het moet doen om het individu zo goed mogelijk te kunnen assisteren in het bereiken van zijn droom. Er wordt besproken wie welke verantwoording op zich neemt en wanneer het team weer bij elkaar komt.

Stap 6: Actie

Er worden een aantal belangrijke gebieden op papier gezet waarop actie ondernomen moet worden. De taken worden verdeeld.

Stap 7: Zes maanden verder

De doelen die opgesteld zijn bij stap 2 worden nu onderverdeeld in sub-doelen. Zo kan er besproken worden waar men over drie maanden wil zijn, of over zes maanden, et cetera.

Stap 8: Eerste stappen

De eerste stappen worden genoteerd: wat wordt er concreet gedaan na deze bijeenkomst.

Aansluiting op de Nederlandse hulpverlening

De denkrichtingen en theorieën waar Person Centered Planning op gebaseerd zijn, zijn voor het grootste gedeelte al aanwezig in de Nederlandse hulpverlening. Alleen de inclusietheorie is redelijk nieuw. Een duidelijk voorstander van inclusie is prof. A. van Gennep. Hij pleit voor een onverkorte invoering van de inclusiegedachte in het tijdschrift NTZ (dec. 2000, nr. 4). Bepaalde onderdelen van de inclusietheorie zijn terug te vinden bij onder andere ouderverenigingen en belangenverenigingen.

Behalve de aanwezigheid van de bouwstenen voor Person Centered Planning zijn er ook ontwikkelingen richting de invoering van persoonlijke plannen. Kröber en Van Dongen pleiten in hun boek *Mensen met een handicap en hun omgeving* voor het gebruik van Person Centered Planning. Verder is één van de methoden – Personal Futures Planning – al wat breder bekend in Nederland, onder de naam Persoonlijke Toekomst Planning. De Federatie van Ouderverenigingen heeft een brochure uitgegeven met de titel *Zo maak je een persoonlijk toekomstplan*. Ook heeft de Stichting Arduin een eigen persoonlijke planmethode ontwikkeld op intranet, gebaseerd op de uitgangspunten van inclusie.

Ten slotte past Person Centered Planning binnen wat in de opleidingskwalificaties van de sociaal pedagogische hulpverlening als ‘goede hulpverlening’ wordt getypeerd. Person Centered Planning heeft een aantal voordelen ten opzichte van de traditionele planningsvormen. Doordat het individu en zijn omgeving zelf het plan opstellen en doordat alle aspecten van diens leven aan bod komen, omvat het de werkelijkheid in grotere mate dan de huidige methoden. Om dezelfde reden komt de eigenheid van het individu meer naar voren en wordt de mens achter het plan beter zichtbaar. De afstand tussen het individu en de hulpverlener verkleint, doordat de hulpverlener de cliënt helpt met het werken naar doelen die de cliënt zelf opgesteld heeft en waar hij dus meer gemotiveerd voor is. Person Centered Planning zorgt voor een beter beeldvorming van de cliënt en zijn situatie. Er komen veel meer verschillende aspecten van het individu aan bod. Zijn levensverhaal, zijn gevoelens en zijn zelfbeeld worden bij de planning betrokken. Doordat het individu en het sociale netwerk geraadpleegd worden bij het vaststellen van de hulpvragen, zijn deze veel objectiever en meer vanuit het individu gezien. Door Person Centered Planning kan het individu, geholpen door zijn netwerk, zelf besluiten aan welke doelen hij wil werken. Op deze manier heeft hij

Advertentie

WOENSDAG 21 MEI
WOENSDAG 4 JUNI

OPEN AVOND

19.00-21.30 UUR
(DEELTIJD, MAAL)

Maatschappelijk Werk en Dienstverlening
Culturele en Maatschappelijke Vorming
Sociaal Pedagogische Hulpverlening
Personeel en Arbeid

hogeschool
de Horst

Horstbaan 2 Postbus 121 3970 AC Driebergen
T (0343) 536537 E info@dehorst.nl www.dehorst.nl

meer kans op zelfontplooiing: hij wordt de persoon die hij zelf wil zijn, niet de persoon die hulpverleners van hem willen maken.

Een ander voordeel van Person Centered Planning is dat de opgestelde doelen niet in een bepaalde categorie moeten vallen (zoals motoriek, gezondheid) en dat ze niet gebonden zijn aan de grenzen van een instelling. De doelen kunnen hierdoor het hele leven van een cliënt omvatten, niet slechts zijn leven binnen de instelling. Doordat er gewerkt wordt met een 'gedroomde' toekomst en doordat de cliënt sterk betrokken is bij de toekomstplanning, bevordert dit zijn perspectief en zingeving. Ook de uitvoering van een Person Centered Plan is niet-instellingsgebonden. Doordat het hele netwerk van een cliënt bij de uitvoering betrokken wordt, kan er van een bredere expertise gebruikgemaakt worden: de hulpverlener als professional, de ouders als ervaringsdeskundigen en de buurman als degene die de cliënt kan leren vissen. Omdat het plan zowel door de hulpverleners als door het netwerk uitgevoerd wordt, zorgt dit voor meer continuïteit en samenhang in het leven van het individu. Ook stimuleert dit de verdere integratie van het individu in de samenleving. Doordat het individu een grote rol speelt bij de evaluatie, krijgt de hulpverlener nu een waardering rechtstreeks van het individu, die immers de 'afnemer' is. Dit draagt bij aan de objectiviteit en de effectiviteit van de evaluatie.

Een laatste voordeel van Person Centered Planning is dat het zo flexibel is. Het kan heel gemakkelijk aangepast worden aan de mogelijkheden, de eigenheid en het niveau van de cliënt.

Kritiekpunten

Hoewel Person Centered Planning veel voordelen heeft, zijn er ook een aantal kritische geluiden te horen. Veel van deze kritiekpunten ontstaan door een verkeerd of onwetend gebruik van Person Centered Planning. Door de flexibiliteit van de methode kan er al snel misbruik van gemaakt worden. Het vraagt een enorme objectiviteit van de betrokkenen om de cliënt te helpen zijn plan op te stellen. Doordat het sociale netwerk zo'n grote rol speelt in de planning, kunnen belangenconflicten optreden tussen de betrokkenen en de hulpverleners. Doordat de cliënt de touwtjes in handen heeft, kunnen bepaalde (volgens de hulpverlener belangrijke) gegevens of doelen buiten het plan vallen. Dit laatste is een onvermijdelijk gevolg van volledige keuzevrijheid van de cliënt. De vraag waar het dan om draait is: heeft de cliënt de vrijheid om foute keuzes te maken of risico's te nemen? Ik ben van mening dat de cliënt daar recht op heeft, maar alleen als hij ook daadwerkelijk de consequenties van zijn keuzes kan overzien. Verder is wel gezegd dat Person Centered Planning de

cliënt té centraal stelt. Het gaat er steeds om wat de cliënt wil en hoe dat bereikt wordt, terwijl er te weinig aandacht besteed wordt aan de verantwoordelijkheden die de cliënt heeft in de samenleving. Een aantekening hierbij is dat dit in de traditionele planningsmethoden ook niet expliciet het geval is.

Tot slot blijkt er kritiek te zijn op de grote rol die het sociale netwerk inneemt. De planning is minder geschikt voor mensen die geen sociaal netwerk hebben. Dit is reëel, en het is dan ook de taak van de hulpverlener om allereerst de cliënt te helpen een sociaal netwerk op te bouwen. Geen planningsmethode is perfect. Echter, de meerwaarde van Person Centered Planning is dusdanig dat het een goed alternatief zou vormen voor de huidige planningsmethoden, mits het op de goede manier uitgevoerd wordt. Het heft veel van de knelpunten op die inherent zijn aan de bestaande methoden. Voor de verbetering van de hulpverlening aan mensen met een verstandelijke handicap is het aan te raden om Person Centered Planning te gebruiken. ❖

* Voor een kopie van de scriptie: e-mail JvPambuisjr@botmail.com. Behalve meer gedetailleerde informatie over Person Centered Planning beschrijft het werkstuk ook welke consequenties de invoering van Person Centered Planning heeft voor instellingen en hulpverleners.

L I T E R A T U U R

- Kröber, H.R.Th. en H.J. van Dongen. *Mensen met een handicap en hun omgeving. Bouwstenen voor anders denken*. Baarn, 1998.
- Lyle O'Brien, C., J. O'Brien en B. Mount. Person Centered Planning Has Arrived...Or Has It? *Mental Retardation* 35 (1997), nr 5, p. 480-483.
- O'Brien, J en H. Lovett. *Finding a way toward everyday lives. The contribution of person centered planning*. Harrisburgh (Pennsylvania), 1992.
- Pearpoint, J, M. Forest en J. Snow. *The inclusion papers. Strategies to make inclusion work*. Toronto, 1992.
- Sanderson, H, J. Kennedy, P. Ritchie en G. Goodwin. *People plans and possibilities. Exploring person centered planning*. Edinburgh, 2000.
- Simmons, L. *An introduction to person centered planning*. www.ideallives.com, z.p., 2000.
- Wibout, A. en H. van der Wielen. *Vraag wat je vragen wilt. Zo maakt u een persoonlijk toekomstplan. Brochure federatie van ouderverenigingen*, z.p., z.j.

D O C U M E N T E N :

- De creatieve professional. Opleidingsprofiel en opleidingskwalificaties Sociaal Pedagogische Hulpverlening*. Landelijk opleidingsoverleg SPH. Utrecht, 1999.
- Person centered planning. Practical tools for change. 3-day course of SHS Ltd*. Edinburgh, 1998.